

ІСТОРІЯ ФОРМУВАННЯ ЗМІСТУ ЗАСОБІВ ВІЗУАЛЬНОЇ НАВІГАЦІЇ

Скляренко Н. В., канд. мистецтвознавства, доц. кафедри дизайну,

Варич О. О., магістр кафедри дизайну

Луцький національний технічний університет

Анотація. У статті висвітлено історію розвитку засобів та систем візуальної навігації. Визначено особливості їх форми, змісту та взаємодії з людьми на кожному з етапів еволюції.

Ключові слова: засоби і системи навігації, знаки, вивіски, вказівники.

Аннотация. Скляренко Н. В., Варич О. О. **История формирования содержания способов визуальной навигации.** В статье представлена история развития средств и систем визуальной навигации. Определены особенности их формы, содержания и взаимодействия с людьми на каждом из этапов эволюции.

Ключевые слова: средства и системы навигации, знаки, вывески, указатели.

Summary. Sklyarenko N. V., Varich O. O. **History of forming of maintenance of methods of visual navigation.** The article presents the history of the development wayfinding. Identified features of their form, content and interaction with people at each stage of evolution.

Keywords: wayfinding systems, signs and signage, signboards, signposts.

Постановка проблеми.

Друга половина ХХ ст. – поч. ХХІ ст. позначилися інтенсифікацією та інтеграцією процесів у економічній, політичній, культурній та гуманітарній сферах життя людства. Процес глобалізації, як відзначають Ж. Бодріяр, В. Даниленко, П. Родькін та інші дослідники, спонукає зростання кількості зв'язків та відношень між елементами системи «суспільство – середовище», що, в свою чергу, породжує великий потік інформації. Незліченна кількість сигналів ускладнює сприйняття їх змісту – у цьому парадокс глобалізації: передозування інформації приводить до дезінформації.

Ефективне сприйняття і використання інформації, що оточує людину у вигляді предметного і безпредметного середовища, досягається лише за умови орієнтації в цьому середовищі. Постає проблема дослідження етапів становлення візуального вираження змісту засобів навігації, що зумовило визначення особливостей їх форми та знаковості в історичному контексті.

Зв'язок роботи з науковими програмами. Робота виконується в контексті кафедральної наукової теми «Українське стилеутворення» та є базою для розробки магістерської роботи «Дизайн систем візуальної навігації у проектуванні середовища».

Мета, завдання роботи, матеріал і методи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій стосовно поставленої проблеми. Питанням навігації людство цікавиться давно. Термін навігація охоплює широке коло наукових, методичних та технологічних проблем. З'ясування шляхів становлення засобів візуальної навігації виявилось надзвичайно складною проблемою з погляду ефективної комунікації у системі «людина – середовище». Так, Гофманн-Велленгоф Б., Легат К., Візер

М. подають історичний огляд, математичні та фізичні основи навігації, розглядають методи позиціонування, питання маршрутизації та скеровування [1, с. 11-28, с. 62-65, с. 83-93, с. 407-418]. Ряд інших публікацій представляють огляд історичних відомостей, проте не завжди систематизованих і досить фрагментарного характеру. Романичова Є., Яцюк Д. розглядають навігаційні установки (вивіски) у рекламному контексті [4, с. 194-195], Мосін В. подає різні аспекти візуальної комунікації міста: від комерційної щитової реклами до складних візуальних символів архітектурних ансамблів [2]. Зразки практичного втілення навігаційних засобів та систем в проектуванні сучасного міського середовища фрагментарно подано у мережі Internet [5]. Проте питання історичних видозмін засобів та систем візуальної навігації дослідники не торкаються, що підтверджує недостатність наукової розробки обраної теми.

Мета та завдання роботи. Метою роботи є визначення особливостей засобів навігації в історичному контексті. У зв'язку з поставленою метою завданнями є аналіз порядку виникнення, визначення особливостей еволюції та сприйняття засобів навігації людьми у різні історичні епохи та на різних етапах розвитку.

Результати досліджень.

Засоби візуальної навігації – це засоби чи пристрої, що надають певну інформацію про предметне чи інформаційне середовище, визначають місце положення деякого об'єкта у ньому, траєкторію руху, скеровують до пункту призначення [1, с. 2, с. 101-102]. Вони мають знакову сутність: означають щонебудь для кого-небудь в певному відношенні чи обсязі [3, с. 177].

Згідно досліджень, у процесі становлення засобів візуальної навігації можна виділити три основних періоди, кожен з яких несе особливе змістове навантаження.

Для початкового періоду характерною є візуальна навігація у природному, мало зміненому людиною, середовищі. Перші мандрівники користувалися антретним орієнтуванням (орієнтація на око, за небесними світилами). Схід і захід визначали за місцем сходу та заходу сонця, а північ та південь за положенням Полярної зірки чи зірок з сузір'я Південний хрест. Знаючи розміщення небесних світил і вмючи визначити їх висоту над горизонтом, можна визначити своє місцезнаходження і відстань до пункту призначення. На морі орієнтувалися на берегову лінію. Для того, щоб мореплавцям легше було відшукати сушу, на березі розкладали багаття.

Для позначення маршруту на суші первісні мандрівники надломлювали гілки і робили мітки на корі дерев, встановлювали уподовж доріг камені певної форми. Незмінними та надійними орієнтирами завжди були якісь особливі елементи рельєфу (димлячий вулкан, паруючий гейзер, струмок, гора), сакральні споруди чи скульптура [1, с. 11-12]. Отже, у цей період засобами навігації виступали лише природні об'єкти, штучних приладів для визначення місцеположення не існувало.

Другий період розвитку засобів візуальної навігації пов'язаний із змінами у штучному середовищі: навігація проникає з природного середовища у організовані людські поселення (міста, селища). Це зумовило виникнення різноманітних приладів та пристосувань, що полегшували навігацію, оскільки антретне орієнтування уже не задовольняло зростаючі потреби населення.

Придорожнім спорудам надають конкретної форми, щоб виділити їх на тлі навколишнього пейзажу. З цією метою упродовж доріг почали ставити камені та скульптури. Після виникнення писемності на каменях почали робити написи, зазвичай писали назву населеного пункту, в який веде дорога.

В Росії широке розповсюдження стовпів з навігаційними написами почалося з часів Петра I, який постановив своїм указом «ставити верстовые столбы крашенные и подписанные цифрами, ставить по верстам на перекрестках руки с надписанием, куда которая лежит» [5].

У XX столітті з появою автомобілів активно розвивається система дорожніх знаків. Для позначення правил поведінки на дорозі виникає цілий комплекс піктограм, в основі яких спрощені формалізовані зображення учасників дорожнього руху та елементів середовища. Крім текстової інформації та зображень, зміст повідомлення кодувався формою та кольором на основі асоціацій та домовленості між людьми.

З'являються перші карти місцевості, які фіксували на матеріальному носії (скелі, дереві, папері) те, що людина візуально спостерігала. До нашого часу збереглися карти в вигляді наскельних малюнків в італійській долині Каноніка, які відносяться до бронзового віку. Відомі старогрегипетські та вавилонські карти періоду 3-1 тисячоліття до н. е., карти древніх полінезійців (V ст. до н. е.). Перші відомості про морські карти Марина Тірського відносять до II ст. до н. е. [5].

У Середньовіччя виникає такий вид карт, як портулан, що відображали берегову лінію, містили відомості про береги, порти, вітри, глибини і течії, зібрані професіоналами мореплавання з часів античності. Часто на них зображувалися міфічні чудовиська, герби правителів, алегоричні сюжети. Ці факти, а також відсутність точних приладів для управління кораблем та визначення місцеположення пояснюють недовіру мореплавців до таких карт [1, с. 13-14].

У населених пунктах для навігації та комунікації використовували вивіски. На вивісках давньоримських міст Помпеї, Геркуланума і Стабії, на відміну від сучасних, не було написів: лікарі виставляли над дверима на полиці банки для кровопускання, булочники над входом в лавку вивішували жорно або сніп пшениці, продавець птахів – клітки з пернатими [2]. Тобто товар саме своїм зовнішнім виглядом та прямими асоціаціями, викликаними у перехожих, інформував про розміщення тут відповідного закладу.

У середньовічних містах використовували вивіски-значки. Вони виконували перш за все функцію покажчиків і мали просту, легко читабельну форму. Виконувалися вивіски найчастіше з металу і підвішувалися на кронштейнах на будівлі [4, с. 191-192].

У XIX ст. з'являються певні традиції та канони – усі магазини головних уборів виставляли плоскі бляшані циліндри або казанки, емблемою майстерень хімічного чищення була вирізана з дерева рукавичка із складеними пальцями. Такі ознаки вказують на зародження елементів фірмового стилю. Люди, які були власниками декількох магазинів, замовляли однакові вивіски для всіх. Інколи навіть фасад оздоблювали в стилі вивіски. Отже, у різних сферах діяльності людини виникають спеціальні засоби навігації: у морі – портулани, у містах – вивіски, на дорогах – дорожні знаки, що містять ознаки зародження фірмового стилю.

Головними особливостями третього періоду (початок XX ст.) є урбанізація та інтенсифікація процесів у культурній та економічній сферах, ускладнення організаційної структури поселень. Перенасичення сучасного середовища інформаційними сигналами та складність орієнтування, викликає потребу обдумування систем навігації ще на стадії проектування, що дозволяє зробити орієнтування інстинктивним, звести до мінімуму кількість зайвих вказівників.

У середовищі міст виникають різні спеціалізовані середовища: торгівлі, транспорту, культури і освіти, безпеки здоров'я тощо. Це призводить до захоплення одних частин середовища іншими. Наприклад, торгівельно-розважальні центри для одних людей є місцем відпочинку, для інших місцем роботи, місцем здійснення покупок; стрілки, що були характерними лише для дорожніх знаків тепер бачимо у музеях, лікарнях, парках [5, 6].

Особливістю цього періоду є перенесення моделей систем навігації з однієї сфери середовища на іншу. Так, структура системи орієнтування по Національному зоопарку у Вашингтоні спроектована за зразком дорожніх знаків. Тварин за видами, способом життя поділено на групи, як і фактори що впливають на дорожній рух. Кожна група репрезентується знаками з піктограмами, кодується формою та кольором. Аналогом дорожньої розмітки, та стрілок є сліди тварин намальовані на асфальті, які допомагають знайти дорогу до клітки [4, с. 80-81].

Олімпійські ігри – культурна подія, що збирає тисячі глядачів і учасників, для яких створюється тимчасове поселення і інфраструктура що обслуговує цю подію. Середовище олімпіади є зменшеною моделлю міста, з своєю транспортною системою, торговельними та розважальними закладами, сферою послуг, тому і навігація розробляється за аналогом систем орієнтації у місті. Розробляються інформаційні установки з картами території, вказівники напрямів розміщення сервісних служб, інформаційних установок.

Оскільки різні середовища та споживачі з відмінними потребами не є ізольованими один від одного, то як результат спостерігаємо синтез засобів навігації.

Висновки.

Ускладнення етапів еволюції засобів навігації позначене активним втручанням людини у природу та формуванням штучної сфери існування, що зумовило створення спеціальних засобів, які б допомагали орієнтуватися

у середовищі. Дослідження дозволяє виділити характерні зображальні особливості, об'ємно-просторові параметри, які визначають зміст сигналу, носієм якого є знак навігації.

Подальший напрямок дослідження. Отримані результати можна буде використати для проектування більш ефективних засобів навігації у середовищі.

Література:

1. Гофманн-Велленгоф Б., Легат К., Візер М.; Пер. з англ. за ред. Я. С. Яцківа. Навігація. Основи визначення місцеположення та скеровування, Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2006. – 443 с.
2. Мосин В. Г. Визуальная коммуникация в городской среде // *www.ergonomic-design.com*
3. Пирс Ч. С. Избранные философские произведения / Пер. з англ. за ред. Макеєва Л., Борисова И. – М, 2000. – 412 с.
4. Романычева Э. Т., Яцюк Д. Г. Дизайн и реклама: Справочное и практическое руководство. – М: ДМК, 2000. – 432 с.
5. <http://www.gps-guide.ru>